

Міністерство освіти і науки України

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

«До захисту допускаю»
завідувач кафедри зарубіжної
літератури та полоністики
доктор філологічних наук, професор
_____ ГАЛИНА Сабат
« » _____ 2024 р.

**КНИГА Е.ПОРТЕР «ПОЛІАННА» ЯК ПРИКЛАД ОПТИМІЗМУ
ДЛЯ СУЧАСНОГО ЧИТАЧА**

Спеціальність 014 Середня освіта (Мова і література (польська, англійська))
Магістерська робота
на здобуття кваліфікації – вчитель польської мови та зарубіжної
літератури, викладач закладу фахової передвищої, вищої освіти, викладач
англійської мови

Автор роботи – Грицик Марія-Вікторія Володимирівна

підпис

Науковий керівник – кандидат філологічних наук,
доцент **Іваночко Ганна Остапівна**

підпис

Дрогобич, 2024

Книга Е.Портер «Полліанна» як приклад оптимізму для сучасного читача

[illegible]

підпис _____ прізвище, ім'я _____

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

Зав. кафедрою

(підпис)

(дата)

Завдання

на підготовку кваліфікаційної роботи

**Тема «Книга Е.Портер «Полліанна» як приклад оптимізму
для сучасного читача»**

1. Керівник к.ф.н., доц. Іваночко Г.О.
2. Грицик Марія-Вікторія Володимирівна

Перелік питань, що підлягають висвітленню: опрацювати наукову та методичну літературу з досліджуваної теми; проаналізувати особливості художньої літератури для дітей; простежити взаємозв'язок між педагогічними та психологічними науковими дослідженнями та формуванням літературної проблематики в дитячих творах; визначити роль і місце роману «Полліанна» в контексті розвитку дитячої літератури та провідних уявлень про дитинство; підготувати методичні матеріали для занять з поглибленого вивчення твору Еліонор Портер.

Список рекомендованої літератури:

1. Логвинова Г.С. Система уроків вивчення повісті Елеанор Портер «Полліанна». Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/sistema-urokiv-vivcenna-povisti-eleanor-porter-pollianna-510823.html>
2. Руденко С.В. Форми і прийоми роботи з учнями під час вивчення повісті Елеанор Портер «Полліанна». Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/formi-i-prijomi-roboti-z-ucnami-pid-cas-vivcenna-povisti-eleanor-porter-pollianna-344343.html>

Етапи підготовки роботи №	Назва етапу	Термін виконання	Термін звіту перед керівником, кафедрою
1.	Збір матеріалу, його опрацювання	До 12.03.2024	19.03.2024
2.	Написання плану роботи та формулювання основних її концепцій та ідей	До 12.06.2024	19.06.2024
3.	Написання практичного розділу роботи	До 05.16.2024	12.06.2024
4.	Завершення написання роботи	До 19.08. 2024	20.08.2024

3. Дата видачі завдання 15.10.2023

4. Термін подачі роботи керівнику до 20.09.2024.

5. З вимогами до виконання кваліфікаційної роботи і завданням ознайомлений (а)

(підпис студента)

6. Керівник

(підпис)

Анотація

Грицик Марія-Вікторія. Книга Е.Портер «Полліанна» як приклад оптимізму для сучасного читача

Проблема зображення дитинства в художньому творі постійно перебуває в центрі уваги багатьох учених і методистів. Аналіз творчості популярних дитячих письменників, книги яких вивчаються в шкільному курсі зарубіжної літератури, дозволяє прочитати їхні відомі твори по-новому, акцентувати на авторських особливостях зображення світу дитинства, виявити деякі специфічні властивості дитячої літератури, пов'язані з розумінням дитини як суб'єкта та дитинства як самодостатнього періоду в житті людини. У цьому аспекті доцільним є вивчення роману Елеонор Портер «Полліанна», в якому репрезентовано неповторний світ дитини в суперечливій єдності розуму та почуттів, визначити його роль і місце в контексті розвитку дитячої літератури та провідних уявлень про дитинство.

Ключові слова: світ дитинства, дитяча література, принцип Полліанни, оптимізм, радість.

Adnotacja

Hrycyk Maria-Wiktoria. Książka E. Portera «Pollyanna» jako przykładoptymizmu dla współczesnego czytelnika

Problem ukazywania dzieciństwa w dziele sztuki pozostaje w centrum uwagi wielu naukowców i metodologów. Analiza twórczości popularnych pisarzy dziecięcych, których książki są studiowane w ramach szkolnego kursu literatury obcej, pozwala odczytać ich słynne dzieła w nowy sposób, uwypatnić cechy autorskiego obrazu świata dzieciństwa, ujawnić pewne specyficzne właściwości literatury dziecięcej związane z pojmowaniem dziecka jako podmiotu i dzieciństwa jako samowystarczalnego okresu w życiu człowieka. W tym aspekcie właściwym jest przestudiowanie powieści Eleanor Porter «Pollyanna», w której wyjątkowy świat dziecka przedstawiony jest w sprzecznej jedności umysłu i uczuć, aby określić jego rolę i miejsce w kontekście rozwoju literatury dziecięcej i wiodące idee dotyczące dzieciństwa.

Słowa kluczowe: świat dzieciństwa, literatura dziecięca, zasada Pollyanny, optymizm, radość.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ДИТЯЧА КНИГА В КУРСІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ....	11
1.1. Специфіка літератури для дітей.....	11
1.2. Бібліотерапія як метод зцілення дитячої душі.....	17
РОЗДІЛ 2. КНИГА ЕЛІОНОР ПОРТЕР ЯК ЗРАЗОК МОРАЛЬНИХ ПРІОРИТЕТІВ ДЛЯ ДИТИНИ.....	25
2.1. Принцип Полліанни: вчимося мислити позитивно.....	25
2.2. Методичні матеріали для поглибленого вивчення роману Елеонор Портер.....	31
2.2.1. Дитячі книги, які роблять світ добрішим.....	31
2.2.2. Застосування інтерактивних технологій при вивченні дитячих творів на позаурочних заняттях.....	37
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	51

ВСТУП

Намагання зрозуміти природу дитини зумовило глибокий інтерес багатьох письменників до світу дитячих емоцій, які репрезентують дитинство як особливий період життя людини. Емоції, як відомо, виконують мотиваційну та адаптивну функцію в житті людини, відіграють велику роль у розвитку її розуму, у мотивації її вчинків, формуванні поведінки. Це, у свою чергу, впливає на вибір матеріалу для дитячого твору, формування проблематики художнього тексту, організацію сюжету, композиції, прийомів характеристики персонажа.

У процесі становлення та розвитку дитячої літератури спостерігається поступове розширення діапазону тем, які розкриваються у книгах для дітей різного віку: незмінна присутність теми пригод і чаклунства, в той же час з'являються твори, у яких розглядаються й серйозні питання, що хвилюють сучасних дітей, – екологія, різноманітність культур, гендерний баланс, розмивання соціальних ролей, прийняття відмінностей між різними людьми, виявлення індивідуальності тощо. Враховуючи велику різноманітність жанрів, форм, типів і тем дитячої книги, вчителям, батькам та бібліотекарям рекомендується широко використовувати її не тільки як ресурс для вивчення на уроках літератури, а й у різних навчальних і виховних заходах у школі.

Звернімося до Модельної навчальної програми «Зарубіжна література. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (у редакції 2023 року) (автори Ніколенко О. М., Ісаєва О. О., Клименко Ж. В., Мацевко-Бекерська Л. В., Юлдашева Л. П., Рудніцька Н. П., Туряниця В. Г., Тіхоненко С. О., Вітко М. І., Джангобекова Т. А.). Її автори так визначають зміст і завдання навчального курсу: «Зарубіжна література» як навчальний предмет, що охоплює різноманіття національних літератур, містить величезний духовний потенціал, необхідний для української молоді початку третього тисячоліття. У процесі вивчення зарубіжної літератури учні мають

змогу відкрити інші країни та культури крізь призму художніх творів, заглибитися у світ людських почуттів та стосунків, пізнати життя природи та суспільства, відчувати силу творчої фантазії та людської думки, критично мислити й співпереживати разом із літературними персонажами, краще розуміти себе та інших...»[20].

Згідно з цією новітньою програмою роман Елеанор Портер «Полліанна» (3-4 розділи за вибором учителя) вивчається у 5 класі. Програма пропонує такий зміст навчального предмета: « Щирість, мужність і оптимізм Полліанни, її позитивний вплив на життя міста, долю інших людей. Творча фантазія головної героїні. Зміни у внутрішньому світі й житті інших персонажів після зустрічі з Полліанною. Ідея відчуття радості життя, що змінює світ на краще. Художні засоби розкриття образу Полліанни».

Передбачено також попутне засвоєння учнями літературних термінів і літературних категорій.

Вважаємо також, що варто докладніше зупинитися на двох поняттях, якими послуговуються фахівці (науковці та методисти): *дитяча література* та *дитяча книга*. Дитяча література – художня література для дітей та юнацтва, до якої належать твори, написані для дітей молодшого та середнього віку та підлітків, а також твори класичної літератури в обробці та скороченні.

Дитяча книга – один із найважливіших засобів розвитку особистості, освіти, поширення знань. Дитяча книга повинна враховувати специфіку дитячого сприйняття, мислення, світовідчуття. Дитяча книга пропонує не тільки читання, але й багато інших аспектів спілкування з нею: розгляд картинок, навчання, всілякі ігри, розфарбовування, вироби, ілюстрація, різні імпровізації на теми викладеного в ній змісту тощо. Дитяча книга є найбагатшим джерелом знань, за допомогою яких діти знайомляться зі складним устроєм світу та природою людських взаємостосунків, пізнають навколишнє життя та всебічно розвиваються.

Тому поняття *дитяча книга* дещо ширше за поняття *дитячолітература*. У роботі будуть використані обидві дефініції відповідно до цілей та завдань викладу матеріалу.

Сучасними літературознавцями було виокремлено різні аспекти функціонування феномена дитинства в художній творчості. Наприклад, одним із головних «дитячих» питань є тема сім'ї, проблема стосунків маленького героя з родичами та іншими дорослими, що особливо важливо для творів, які мають автобіографічний характер.

Зображення дитинства в художньому творі було об'єктом дослідження в працях багатьох учених. Зокрема, в останні роки найактивніше ця тема висвітлювалася у роботах, присвячених вивченню роману Елеонор Портер «Полліанна» у 5 класі середньої школи.

Цю проблему дослідили: Качак Т. Дитяча література та методика навчання літературного читання. Методичні рекомендації; Лебедюк І.В. Матеріали до вивчення твору «Полліанна» Елеонор Портер; Логвинова Г.С. Система уроків вивчення повісті Елеонор Портер «Полліанна»; Руденко С.В. Форми і прийоми роботи з учнями під час вивчення повісті Елеонор Портер «Полліанна»; Юзв'як Н.І. Конспект уроку із зарубіжної літератури для 5-го класу на тему: Ідея радості життя й відкриття світу у творі Елеонор Портер «Полліанна»[12].

Аналіз творчості дитячих письменників, книги яких вивчаються в шкільному курсі зарубіжної літератури, дозволяє прочитати їхні відомі твори по-новому, акцентувати авторські особливості зображення світу дитинства, виявити деякі специфічні властивості дитячої літератури, пов'язані з розумінням дитини як суб'єкта та дитинства як самодостатнього періоду в житті людини.

Всебічне й поглиблене вивчення роману Елеонор Портер «Полліанна», запропоноване в магістерському дослідженні, дозволяє простежити загальні особливості дитячої художньої літератури з погляду проблематики, конфлікту, предмета зображення, а також визначити роль і місце твору в

літературному та культурному контексті. Цим зумовлена **актуальність** роботи.

Об'єкт магістерської роботи— роман «Полліанна» американської письменниці Елеонор Портер

Предмет дослідження—проблематика та поетика феномена дитинства у досліджуваному творі авторки.

Метанаукової розвідки — визначити специфіку висвітлення теми дитинства в книзі Е. Портер, в якій репрезентовано неповторний світ дитини в його суперечливій єдності розуму та почуттів, що перебувають у стадії формування.

Мета дослідження визначила такі **завдання роботи**:

- 1.Опрацювати наукову та методичну літературу з досліджуваної теми.
1. Проаналізувати особливості художньої літератури для дітей.
2. Простежити взаємозв'язок між педагогічними та психологічними науковими дослідженнями та формуванням літературної проблематики в дитячих творах.
3. Схарактеризувати художнє новаторство письменниці в зображенні світу дитинства
4. Визначити роль і місце роману «Полліанна» в контексті розвитку дитячої літератури та провідних уявлень про дитинство;
5. Підготувати методичні матеріали для занять з поглибленого вивчення твору Еліонор Портер.

Матеріалом для магістерської роботи слугував текст роману за таким виданням: Портер Е. «Полліанна / Е.Портер : Пер. З анг. — К.: Країна Мрій, 2012. — 304[23].

Методи дослідження зумовлені його метою та завданнями, а також визначаються усталеним літературознавчим підходом до вивчення проблематики й поетики художніх текстів для дітей. У роботі використано

комплексний метод дослідження з актуалізацією системно-типологічного, історико-функціонального, аналітичного й описового підходів.

Наукова новизна магістерської роботи полягає в тому, що на основі аналізу численних бібліографічних джерел виокремлено найважливіші ознаки та функції літератури для дітей, простежено спосіб їхнього художнього втілення в романі Елеонор Портер «Полліанна».

Практичне значення. Матеріали й результати дослідження можуть бути використані при розробці курсів з історії зарубіжної літератури та методики її викладання; спецкурсів з дитячої літератури на філологічному факультеті та факультетах із підготовки спеціалістів для початкової школи та дошкільних освітніх закладів; при написанні студентами наукових робіт; на факультативних і позакласних заняттях.

Структура наукової розвідки. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. ДИТЯЧА КНИГА В КУРСІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Специфіка художньої літератури для дітей

Читачі молодшого віку беззастережно вірять усьому, що написано у книжці, і ця віра робить завдання дитячого письменника надзвичайно відповідальним. Автор таких творів має бути щирим зі своїм читачем, але правда тут особливого роду – художня, що означає переконливість вигадки при моральній чистоті та цілісності задуму. Тільки в цьому випадку дитяча книга може виконувати своє головне завдання – виховувати людину моральну. Для письменника питання *як писати для дітей?* – це, по суті, питання про те, як спілкуватися з дитиною. Повна духовна взаємодія дорослого автора та маленького читача – найважливіша умова успіху.

Стиль художньої мови, який іноді називають поетичною мовою, насамперед, характеризується образністю. Образ, створюваний різними мовними засобами, викликає чуттєве сприйняття дійсності і, тим самим, сприяє створенню бажаної реакції на висловлене. Основною функцією стилю художнього мовлення є створення чуттєвого сприйняття дійсності засобами образно-естетичної трансформації мови для зримого сприйняття предмета у різноманітних зв'язках і відношеннях. Стиль художньої мови має такі різновиди: віршована мова, художня проза та мова драматургії.

Коли ми вживаємо термін «стиль художньої мови», то маємо на увазі суто лінгвістичні категорії, як, наприклад, слова, їхні значення, поєднання, синтаксичні конструкції, характер образності, інші особливості мови, специфічні з точки зору їхнього відбору та взаємозумовленості в даному стилі мови. Основні особливості художнього стилю – це строга відповідність усіх форм мовлення (слововживання, синтаксичної побудови, фонетичного звучання) нормам національної літературної мови; прагнення точності у вираженні думок без використання різних позамовних засобів; уникнення стилістично знижених слів; тяжіння до усталеної традиційності певних мовних засобів на відповідному етапі розвитку національної мови.

Мова художнього тексту не лише забезпечує передачу змісту, а й виконує естетичну функцію. Особливості мови та стилю тією чи іншою мірою виявляються на різних рівнях мови. Фонетичний та графічний рівні мови задіяні авторами менш активно. Іноді, для створення гумористичного ефекту, письменник може передавати особливості дитячої неправильної вимови.

Графічний рівень мови залучається авторами частіше. Графіка передбачає сукупність всіх засобів письма: літери, розділові знаки, відступи, пробіли. Іноді у написанні власних імен письменники використовують замість букви якийсь символ. Наприклад, замість літери «а» – символ @, що є цікавим авторським прийомом. Особливо, якщо персонажі збірки – «представники» мережі Інтернет, таке написання імені головного героя сприймається органічно.

Дитина завжди підсвідомо візуально оцінює графіку тексту. Об'ємні абзаци, відсутність діалогів лякають дітей дошкільного віку, які ще тільки вчаться читати, та дітей молодшого, інколи ж і середнього шкільного віку, які ще не добре володіють технікою читання. Молодших школярів приваблює книга з великою кількістю діалогів (вона швидше і цікавіше читається), а також тексти, де багато знаків питання і оклику (вони обіцяють емоційно насичений зміст) і крапок більше, ніж ком (короткі речення легше сприймаються дитиною, яка ще не достатньо добре читає).

Які ж вимоги висуваються до лексики художнього тексту? Вона має бути простою та зрозумілою для дитини. Проте художня література повинна сприяти мовленнєвому розвитку дітей, розширювати їхній словниковий запас. Тому нова лексика повинна так вводитися в текст, щоб не було труднощів при її сприйнятті та розумінні вираженого нею значення. Зрозуміло, пояснення семантики слова може бути подано у посиланні, проте, наприклад, дитині молодшого шкільного віку важко відриватися від тексту. Найбільш органічним способом тлумачення незнайомого маленькому

читачеві слова є прийом синонімізації: коли слово дається серед синонімів, які допомагають зрозуміти його значення.

Друга вимога до лексики – її нормативність, відповідність літературним нормам. Це означає, що у тексті не повинно бути слів обмеженої сфери вживання: діалектних, професійних, застарілих і неологізмів. Замість них добираються еквіваленти із сучасної літературної мови.

Для функціонального стилю художньої літератури, особливості якого визначаються його основною функцією – функцією впливу, – характерна наявність абсолютно вільних семіотичних синтагм, насичених емоційно-оцінними й експресивними конотаціями. Необхідно зазначити, що художні тексти, як правило, містять велику кількість засобів виразності та образності, вибір яких зумовлений майстерністю, кмітливістю, фантазією та високим професіоналізмом художника. Назвемо найпоширеніші засоби виразності в художніх текстах: метафори; порівняльні звороти; неологізми; повтори (лексичні, фонетичні, морфемні тощо); діалектизми; професіоналізми; топоніми; промовисті назви, імена, прізвища тощо.

Художні твори, у тому числі й дитячі, передають почуття автора, які потім сприймаються читачем. Передача почуттів відбувається, у першу чергу, шляхом створення образу. Дієвий вплив образу полягає в тому, що він відтворює у свідомості читача відчуття, зокрема, за допомогою зорових, слухових та інших чуттєвих рецепторів. Образ конкретної ситуації, конкретного героя входить окремим елементом до образної системи цілого твору.

Загальновідомо, що для дитини дуже важливе ставлення до літературних персонажів, їх почуттів, вчинків. Ставлення до героїв творів формується у юного читача за допомогою образу, створеного автором. Тому дуже важливо, щоб художній образ був правдивим і зрозумілим. Можна підсумувати, що як у дорослій, так і в дитячій книзі головне – це художній образ. Наскільки вдасться письменнику створення образу (зокрема, героя,

реального чи казкового, але неодмінно цілісного), настільки його твір торкатиметься розуму та серця дитини.

Ще одна ознака дитячої книжки – максимальна конкретність. Як сказав чеський поет Ян Ольбрахт, «для дітей потрібно писати не «на дереві сидів птах», а «на дереві сиділа вівсянка»». Найлегше дитина відгукується на прості розповіді про близьких йому людей і знайомі речі, а також про природу. Юний читач може сприймати твори й зі складнішим змістом, навіть із деякими психологічними нюансами в підтексті. Однак виникає питання: яка роль та можливі межі підтексту в дитячій книзі? Про те, що твір має бути «на виріст», пишуть давно, але якою мірою він має перевищувати рівень дитячого розвитку? Психологи встановили: якщо дорослий допомагає читати книгу, дитина може зрозуміти дуже багато та вийти досить далеко за межі того, що здатна осмислити самотійно. Тому не варто побоюватися, що дитина може зустрітися в книзі з чимось таким, до чого вона начебто не доросла. Коли дітей охороняють від незрозумілого, їм нема чого осягати, рости й збагачуватися, і виникає небезпека, що такі читачі не навчаться думати та пізнавати, виростуть інфантильними.

Головна вимога до життєвого матеріалу, покладеного в основу твору, – це його конкретність. Особливу увагу варто приділити деталям, оскільки дитина дуже уважна до них. Найменша невідповідність реальності підірве авторитет автора. Якщо твір фантастичної спрямованості, то характеристики персонажів, мотиви їхніх вчинків мають бути правдоподібними. Ситуації, в які потрапляють герої, мають бути цікавими читачеві, у нього має виникати бажання опинитися на їхньому місці. Не треба забувати, що діти люблять кумедні, гумористичні історії. Твір має передбачати зразок для наслідування. Необхідно пам'ятати про те, що дитина не наслідуватиме позитивного, але нецікавого героя. Дітям подобаються ті персонажі, які живуть активно, здійснюють вчинки, розгадують таємниці, долають труднощі, адже саме їх наслідуватимуть читачі. Улюблений герой може робити помилки, приймати неправильні рішення, але він має бути з високими моральними якостями,

мотиви його вчинків мають бути шляхетними. У відповідному сприйнятті персонажів велике значення має авторська позиція. Провини персонажів не повинні залишатися безкарними, помилки – невиправленими, інакше у дитини складеться враження про вседозволеність.

До характерних ознак дитячої літератури належать динамічний сюжет та гумор. Щоправда, для дітей доступні найпростіші комічні форми. На відміну від дорослих, їм важко відчувати смішне в самих собі, зате легко уявити смішне становище, в яке потрапляють інші – герої книг. І звичайно, гострий сюжет завжди інтригуючий і цікавий для дитини. Майстром такої розповіді був, наприклад, відомий український письменник Всеволод Нестайко.

Література для дітей має свою специфіку, але й підпорядковується законам словесної творчості загалом. Розглянемо функції дитячої літератури:

1. Гедоністична (задоволення) – не зацікавивши дитину, ми не зможемо працювати над її розвитком і вихованням. Тому гедоністична функція посилює й усі інші завдання дитячої літератури. Без урахування функції задоволення юний читач відчуває примус до читання, втрачає інтерес і згодом ухиляється від цього заняття.

2. Пізнавальна функція. Дитина дізнається багато нового, у тому числі, й про себе.

3. Риторична функція. Розвивається мовлення, збагачується лексичний запас. Читаючи, дитина вчиться відчувати красу слова, насолоджуватися читанням твору, іноді уявляти себе в ролі співавтора письменника. Історія літератури знає чимало прикладів, як враження від читання, отримані в дитинстві, пробуджували в майбутніх митцях дар творчості.

4. Комунікативна функція (передача інформації або спонування до дії).

5. Естетична функція (вплив на естетичну свідомість, виховання естетичного смаку, почуття прекрасного, розуміння істинного в художній словесності).

6. Виховна функція. За допомогою вдалого відбору лексичних засобів, як уже зазначалося, автор висловлює своє ставлення до персонажів і подій, що описуються. У першу чергу, це дуже важливо для дитячої літератури, тому що вона повинна виконувати виховну функцію. Ця функція реалізується по-різному, залежно від вікової групи читачів. Діти дошкільного та частково молодшого шкільного віку спокійно сприймають навіть прямі повчання та оціночні судження автора. Крім того, авторська позиція має відповідати моральним нормам і формувати життєві орієнтири читачів. Читачі середнього шкільного віку воліють самі робити висновки й давати оцінку, тому автор повинен надати їм таку можливість.

Художнє слово, як і твір, – живий організм, що росте, відкривається чуйному сприйняттю. До прикладу, книга «Полліанна» відомої американської письменниці Елеонор Портер, яка вперше побачила світ у 1913 році й з того часу є однією з найулюбленіших і найпопулярніших книг зарубіжної класичної дитячої літератури.

Це дивовижна історія дівчинки-сироти, яка за будь-яких обставин вміла радіти життю та змогла допомогти багатьом людям, навчивши їх своєї улюбленої гри – «гри в радість». «Полліанна» й сьогодні здатна стати невичерпним джерелом позитивного мислення. 11-річна дівчинка, яка залишилася без батьків, дивує всіх героїв книги своєю здатністю знаходити радість та щастя в повсякденному житті, бачити добре у всіх людях, відгукуватися на чуже горе.

Батьком Полліанни був бідний місіонер, який навчив свою маленьку дочку бути вдячною за все добре, і подарував їй гру в радість. Якось серед пожертв вони виявили милиці:

«Мені тоді дуже хотілося ляльку, от тато і попросив жінку, яка збирала пожертвування. А та леді відповіла, що ляльок ніхто не жертвував, тож замість ляльки посилає маленькі милиці».

Найголовніше, як пояснив отець Полліанні – *треба радіти, що милиці нам не потрібні!*

Коли Полліанну взяла до себе на виховання строга тітка – міс ПолліХаррінгтон, вона й не підозрювала, яким промінцем світла виявиться для неї небажана спочатку племінниця. З кожним днем життя міс Поллі ставало все більш насиченим і цікавим, і сама Полліанна стала для неї найголовнішою людиною.

За мотивами «Полліанни» знято кілька телесеріалів та фільмів, з яких найбільш відомі екранізації 1920 та 1960 років. А сама Полліанна так сподобалася читачам, що не лише Елеонор Портер написала продовження книги – «Полліанна виростає», а й інші письменники із задоволенням розповідали історії з життя цієї надзвичайної дівчинки.

Дарувати радість та щастя усім навколо – унікальний дар, яким Полліанна щедро ділиться з кожним!

Художній твір для дітей вирізняється прагненням до двосуб'єктності, коли той, хто сприймає текст, як і той, хто його створює, мислиться як творча самодостатня особистість, за якою залишається право інтерпретувати текст. Такий підхід у художній літературі для дітей вимагає від митця величезного творчого досвіду зображення дійсності та осмислення дитинства.

Отже, головна мета дитячої літератури – дати гідне виховання та освіченість, підготувати підростаюче покоління до дорослого життя.

1.2. Бібліотерапія як метод зцілення дитячої душі

У повсякденному житті пересічної людини, й особливо дитини, не так багато знаходиться причин для радості... Але навіть у неприємних подіях треба вміти знаходити позитивні моменти – саме цього навчає юних і дорослих читачів героїня однойменного роману Полліанна, написаного Елеонор Портер ще в минулому столітті.

Психологами-науковцями доведено, що потреба в радості – найважливіша умова для відчуття психологічного комфорту. На жаль, саме ця потреба часто залишається незадоволеною. Але готовність до радості, як

зауважують дослідники, можна розвинути. Для цього необхідно постійно та цілеспрямовано працювати в таких напрямках:

1. Усунення нав'язаного ззовні блоку радості;
2. Робота з вдосконалення інтенсивності відчуттів.

Практично це означає, що в першу чергу, треба чітко засвоїти: радіти можна й потрібно. І це є нормою для людини будь-якого віку. А щоб навчитися радіти, зовсім не потрібна неприємна пригода або складна ситуація. Іноді достатньо буде прочитати відомі вітчизняні й зарубіжні книги для дітей, головні герої яких наділені позитивними рисами й уміють радіти. Наприклад, оповідання ТувеЯнссон про Мумі-тролів, книги АстрідЛіндгрєн, роман Елеонор Портер про Полліанну та багато інших.

Як правильно обрати хорошу й потрібну книгу для юного читача, у якого лише формується потреба у читанні, пізнанні чогось нового, вміння відчувати красу слова й отримувати від цього процесу задоволення? Наведемо низку вимог до хорошої дитячої літератури.

Щоб привернути увагу дитини, художній твір повинна розважати її та пробуджувати живий інтерес і допитливість. Для збагачення життєвого досвіду книга повинна стимулювати уяву дитини, допомагати їй у розвитку інтелекту та у впорядковуванні почуттів, мати відношення до її страхів та прагнень/цілей, а також забезпечувати дитині повне розуміння своїх власних проблем і показувати шляхи їх вирішення. Текст має впливати одночасно на всі аспекти життя дитини й нічого при цьому не применшувати.

Варто зазначити, що художні твори здатні безпосередньо впливати на розвиток усіх граней особистості дитини. І щоб цей процес був максимально ефективний, необхідно використовувати теоретичні досягнення та практичні рекомендації фахівців з бібліотерапії.

Бібліотерапія (від лат. *biblio* – книга і грецьк. *Therapia* – лікування) є розділом психотерапії читачів, що використовує художню літературу як одну із форм лікування словом. Бібліотерапія передбачає читання книг та

журналів для відновлення нервової системи та психіки людини. Також вона досліджує можливості профілактичної роботи із книгою[36].

Бібліотерапія, як унікальна форма психологічної підтримки та самопомоги, де слова та літературні тексти мають особливе значення для людського існування, відома з давніх-давен. У цьому підході книги не просто джерела знань та відпочинку, а й потужні інструменти для лікування душі, що сприяють емоційному відновленню.

Читаючи твори ми не лише занурюємося в інші світи та переживаємо чужі історії, але й знаходимо відображення власних переживань, страхів та мрій, виявляючи нові способи розуміння та подолання особистих труднощів. Це підхід, який дозволяє нам зупинитися, заглибитися у власні думки та по-новому поглянути на проблеми, на які наражаємося.

Бібліотерапія використовує літературу як дзеркало, в якому читач може побачити себе та своє життя під іншим кутом. Це практика, в якій кожна сторінка, кожен образ і кожен сюжет стають ключем до кращого розуміння себе, своїх емоцій та стосунків із навколишнім світом. Вона пропонує шлях до самопізнання та самоцілення, що спирається на глибоку взаємодію з літературними творами, на подолання внутрішніх бар'єрів та відкриття нових горизонтів особистісного розвитку.

Бібліотерапія ґрунтується на кількох ключових теоретичних принципах, які визначають її як ефективний психотерапевтичний інструмент:

- Психологічний вплив літератури. Спираючись на психоаналітичні теорії, бібліотерапія визнає, що література може глибоко впливати на підсвідомість читача. Через символізм, метафори й авторські тексти книги допомагають читачам проаналізувати й осмислити глибинні емоційні переживання та конфлікти.

- Катарсис. Читання дозволяє людині переживати катарсис – емоційне очищення, звільнення від емоцій, що накопичилися, і напруги. Це процес, у якому читач співпереживає разом із персонажами, уявно проходить із

ними через випробуванняй труднощі, що, загалом, сприяє емоційній розрядці та покращенню психологічного стану.

- Ідентифікація та проекція. Читачі можуть ідентифікувати себе з персонажами чи ситуаціями літературного твору, що допомагає їм краще розуміти власні переживання та проблеми. Ця ідентифікація сприяє глибшому самопізнанню та самоаналізу.

- Інсайт та самопізнання. Бібліотерапія сприяє розвитку інсайту – глибокого розуміння особистих проблем та обставин. Читання відкриває нові перспективи та шляхи вирішення проблем, сприяючи особистісному зростанню та розвитку.

- Навчання через моделювання. Літературні твори часто репрезентують різні способи подолання проблем і труднощів, демонструючи позитивні приклади поведінки та вирішення складних життєвих ситуацій, що може бути повчальним та натхненним прикладом для читачів.

- Терапевтичний діалог. Бібліотерапія часто передбачає подальше обговорення прочитаного, що дозволяє читачеві висловити свої думки та почуття, а також отримати зворотний зв'язок. Це може бути внутрішній діалог, а може відбуватися в групових сесіях або з психологом.

- Гнучкість та індивідуалізація. У бібліотерапії велика увага приділяється індивідуальному підходу. Вибір літературних творів здійснюється з урахуванням унікальних потреб та вподобань кожної людини, що сприяє більш ефективному терапевтичному процесу.

Ці принципи лежать в основі бібліотерапії та роблять її ефективним інструментом для особистісного зростання, емоційного зцілення та психологічного відновлення.

Необхідно при цьому зазначити, що саме читання відіграє значну роль у психологічному розвитку та задоволенні людини, впливаючи на розум та почуття. Цей процес не просто передача інформації, а складна взаємодія, що актуалізує різні аспекти психології.

1. Емоційний відгук та емпатія. Читання дозволяє людині переживати широкий спектр емоцій, від радості та захоплення до смутку та співчуття. Це сприяє розвитку емпатії, оскільки читач вживається в ролі персонажів та заглиблюється в їхні переживання, навчаючись розуміти та співпереживати чужим емоціям та досвіду.

2. Стимуляція когнітивних процесів. Читання активізує безліч когнітивних функцій, включаючи пам'ять, увагу, аналітичне та критичне мислення. Це стимулює розумову активність та сприяє розвитку інтелектуальних здібностей.

3. Розвиток уяви та креативності. Читання розширює межі уяви, оскільки читачеві доводиться представляти описувані події, місця та персонажів. Це стимулює візуалізацію, розвиває творчі здібності.

4. Рефлексія та самопізнання. Завдяки читанню люди можуть знаходити відповіді на питання про себе та своє місце у світі. Література часто порушує глибокі філософські та моральні питання, що спонукає до роздумів та самоаналізу.

5. Заспокоєння та стійкість до стресу. Читання може бути способом зниження стресу та досягнення психологічної рівноваги. Занурення в художній текст допомагає відволіктися від повсякденних проблем та турбот, дозволяє відпочити та розслабитися.

6. Особистісне зростання та навчання. Читання надає можливості для навчання та особистісного розвитку. З книг людина дізнається про нові ідеї, культури, історичні події, відомі особистості, наукові відкриття та життєві істини.

Таким чином, психологічний аспект читання охоплює широкий спектр впливів – від поліпшення когнітивних функцій до емоційної підтримки.

В основі бібліотерапії лежить практична діяльність у сфері впливу книги шляхом правильно підібраного матеріалу для читання, а також методи та форми роботи з читачами, які потребують особливого догляду.

Бібліотерапія дуже ефективна в роботі з дітьми, чия уява активно сприяє її терапевтичному впливу.

Метод бібліотерапії, на думку науковців, є поєднанням книгознавства, психології та психотерапії. Він активно застосовується у межах різних психотерапевтичних підходів, у психологічному консультуванні. Бібліотерапія рекомендована Національним клінічним інститутом Великобританії як інструмент при лікуванні початкових депресивних симптомів та депресії легкого та помірного рівня.

Вибір літератури для бібліотерапії є ключовим аспектом цього методу, оскільки від правильного добору книг залежить ефективність терапії. Ось кілька *критеріїв та підходів* до вибору літератури:

- Відповідність потребам клієнта. Важливо враховувати індивідуальні потреби, інтереси та життєвий досвід людини. Наприклад, книги про подолання труднощів можуть бути корисні для людей, які переживають важкі часи, тоді як література про особистісне зростання підійде тим, хто шукає способи саморозвитку.

- Вікова адекватність. Особливо в роботі з дітьми та підлітками важливо добирати книги, що відповідають їхньому віку та рівню розуміння.

- Тематичне розмаїття. Література для бібліотерапії може містити художні твори, автобіографії, науково-популярні книги, поезію. Різноманітність жанрів тим самим допомагає обирати відповідний матеріал для кожної людини.

- Емоційний та психологічний контент. Важливо враховувати емоційний вплив книги. Деякі тексти бувають надто важкими для сприйняття окремими читачами, тоді як інші виконують втішну й життєствердну функцію.

- Культурна та соціальна релевантність. Книги, які відображають культурний та соціальний досвід читача, можуть бути особливо резонансними та корисними.

- Мова та складність тексту. Рівень складності мови та стилю художнього твору повинен відповідати рівню сприйняття й техніки читання реципієнта.

- Рекомендації експертів. Іноді корисно орієнтуватись на рекомендації психологів, бібліотекарів та інших фахівців, які можуть запропонувати відповідні книги на основі свого професійного досвіду.

- Зворотній зв'язок. Після читання важливо обговорити з клієнтом його враження та емоції, щоб зрозуміти, наскільки ефективно було обрано твір, та скоригувати подальший вибір книг.

Таким чином, вибір літератури для бібліотерапії вимагає уважного та усвідомленого підходу, що враховує безліч факторів, щоб забезпечити максимальну користь та ефективність терапевтичного процесу.

У сучасному світі бібліотерапія поєднується з останніми досягненнями в галузі психології та нейронаук, а також адаптується до сучасних технологій, наприклад, цифрового читання та аудіокниг, розширюючи свої межі та можливості.

Сьогодні *метабібліотерапія* полягає у використанні літератури як засобу для покращення психологічного благополуччя та особистісного зростання. В епоху, коли багато людей потрапляють в ситуації з підвищеним рівнем стресу, тривоги та депресії, бібліотерапія пропонує доступний та ефективний спосіб впоратися з емоційними та психологічними проблемами. Читання сприяє розвитку емпатії, розуміння себе та навколишнього світу, а також допомагає формувати ефективніші способи мислення та сприйняття.

Бібліотерапія актуальна в сучасному світі, оскільки пропонує альтернативний та додатковий підхід до традиційних методів психотерапії. Вона особливо корисна для тих, кому недоступна традиційна психологічна допомога через фінансові, географічні або соціокультурні обмеження. Крім того, бібліотерапія може бути інтегрована в освітні програми, тим самим сприяючи розвитку навичок критичного мислення та аналітичних здібностей

у дітей та дорослих. У цьому аспекті «Полліанна» й сьогодні може стати невичерпним джерелом позитивного мислення.

Знайомство дитини з кращими художніми творами світової літератури приносить їй таку користь:

- В інтелектуальній сфері: вони впорядковують знання про світ, пояснюють причинно-наслідкові зв'язки між подіями, збагачують словниковий запас, розкривають способи вирішення проблем, у простій та зрозумілій формі знайомлять із важкою ситуацією, розвивають інтуїтивне мислення, вчать стратегії дій у стресовій ситуації.
- У соціальній сфері: дають знання про роль колективу та соціальних відносин, вчать розуміти правила суспільної поведінки, розвивають та зміцнюють сімейні відносини, а також викликають почуття приналежності до колективу та дають розуміння його цінності та значення.
- В емоційній сфері: знайомлять із масштабом та багатством почуттів, компенсують відсутність та брак життєвого досвіду в реальному світі, дають почуття безпеки, дозволяють зрозуміти, що інші люди думають і відчують так само, знімають стрес та внутрішню напругу.
- У поведінковій сфері: вчать оцінювати моральні відносини, роз'яснюють шкідливі наслідки певних дій та вчинків, поганої поведінки, вчать розпізнавати загрози та правильно захищатись від них.

Таким чином, запорукою впливу дитячої літератури на психіку дитини є процес ототожнення читача з позитивним героєм. Така ідентифікація стимулює моральний розвиток та дозволяє переймати бажані соціальні моделі поведінки. Дитина намагається зрозуміти мотиви дій героїв. Це допомагає їй оцінити власну поведінку та керувати нею.

РОЗДІЛ 2. КНИГА ЕЛЕОНОР ПОРТЕР ЯК ЗРАЗОК МОРАЛЬНИХ ПРІОРИТЕТІВ ДЛЯ ДИТИНИ

2.1. Принцип Полліанни: вчимося мислити позитивно

Навчаючи та виховуючи дитину, ми постійно повинні наголошувати на тому, що в кожній ситуації треба вміти побачити щось хороше й залишатися оптимістом. А для того, щоб мислити позитивно, не потрібно будувати ілюзій і жити відірвано від реального світу. Намагатися думати позитивно, бачити лише хороше потрібно навіть у найскладніших життєвих ситуаціях. Так чинила маленька дівчинка Полліанна— героїня однойменного роману Елеонор Портер, яка «грала на радість», тобто шукала в усьому позитивні моменти.

Метод цей був настільки хороший, що його взяли на озброєння психологи, які так його й назвали – «принцип Полліанни». Вперше концепція принципу Полліанни була описана двома психологами Матліном і Стангому 1978 році. Саме вони звернулися до опису цього синдрому на прикладі літературного образу, який став центром архетипного дослідження в психології.

Принцип Полліанни – психологічний феномен, згідно з яким люди схильні погоджуватися в першу чергу з позитивними ствердженнями, що стосуються їх самих. Це явище має багато спільного з ефектом Барнума, який також називають ефектом Форера. Цей ефект, що отримав назву в честь засновника американського цирку й шоумена Фінеаса Барнума, психологічно включає в себе принцип Полліанни... Принципом Полліанни психологи іменують власне несвідомий нахил в сторону позитивних моментів[24].

Полліанна – це персонаж відомої книги американської письменниці Елеонор Портер. Героїня цієї книги – одинадцятирічна дівчинка – грала в одну дуже кумедну гру. Вона вміла знайти в різних подіях те, чому можна було радіти. У житті дівчинки було багато поневірянь і труднощів, тому вона грала в цю гру з особливим ентузіазмом.

Форма оптимістичного світогляду Полліанни, на думку дослідників, була доволі специфічною. Дівчинка привчила свою свідомість до радості та захоплення з приводу навіть негативних подій у її житті.

Введена до наукового інструментарію вченими Матліном і Стангом концепція принципу Полліанни стала досить поширеним професійним прийомом подолання стресу людини в складних життєвих ситуаціях. При його застосуванні важливо враховувати, щоб радість завжди була аргументованою і спиралася на конкретні приклади, які дозволять змінити сприйняття негативної події як позитивної. Виявилося, що це можливо за умови, коли душа сповнена теплотою та прихильністю до людей, чуйністю, прагненням робити добро для інших. Саме вихованню доброти вчить образ незвичайної та розумної дівчинки. У цьому полягає секрет популярності роману вже більше ста років.

У Вікіпедії знаходимо цікаві факти, зумовлені такою популярністю: «Внаслідок успіху роману з'явилися нові слова: прикметник «полліаністичний» та іменник «полліанізм» та стали популярними термінами для опису типу особистості з невгамовним оптимізмом, який зберігається навіть при найнесприятливіших чи знеохочувальних обставинах. Іноді їх використовують у принизливому розумінні, коли оптимізм є надмірним донаївності або у ситуації відмови прийняти факти невдачі» [21].

Жити в радість – це не означає зовсім не помічати негативних аспектів життя, це означає по-іншому розставляти пріоритети. Людина, орієнтована на позитивні емоції, не засліплена – вона просто не зосереджує увагу на негативі, хоч і чудово його бачить. Як говорила Полліанна, коли шукаєш, від чого можна радіти, на інше просто не залишається часу. І цього варто повчитися: помічати лише хороше. А позитивні моменти в житті можна знайти завжди і скрізь. Не треба забувати щоразу дякувати за те, що ви вже маєте. І не ставитись до невдач як до повної катастрофи. Це лише досвід, який завжди корисний. До речі, слово «полліанна» також використовується у

розмовному мовленні для позначення святкового обміну подарунками, відомішого як «Таємничий Санта», особливо у Філадельфіїй околицях[21].

На відміну від концепції принципу Полліанни, описаної психологами Матліном і Стангом, роль якої стала визначальною в процесі формування оптимістичного світогляду, існує й інша, протилежна точка зору на символізм цього літературного образу. Прихильники такого погляду так аргументують свою думку: У вас викрали машину? Та ви не переживайте так! Зате тепер у вас є чудова можливість ходити пішки, адже це дуже корисно позначається на здоров'ї. Синдром Полліанни – це вміння бачити гарні моменти навіть у дуже неприємних ситуаціях. Це свого роду рожеві окуляри, у яких людина із цим синдромом перебуває постійно.

Варто зазначити, що й термінологія в найменуванні такого літературного явища у прибічників протилежних підходів є різною: *принцип* Полліанни і *синдром* Полліанни. Позитивна й негативна конотація цих термінів є очевидною, про що свідчить семантична структура наведених лексем. Проілюструємо це відповідними словниковими статтями з тлумачного словника української мови в 11 томах за ред. І. К. Білодіда.

ПРІНЦИП, у, ч.

1. Основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т. ін.
2. Особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось. покладене в основу діяльності якої-небудь організації, товариства і т. ін.
3. *Переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці*[39].

Саме третє значення полісемантичної лексичної одиниці, як показує контекст, реалізовано в словосполученні «*принцип Полліанни*».

СИНДРОМ, у, ч., мед. Комплекс характерних для певного захворювання симптомів[40].

Наведемо ще одне тлумачення дефініції «синдром», подане в *словнику іношомовних слів*:

СИНДРОМ; ч. (гр., той, що разом біжить) – сполучення ознак, симптомів, характерних для якого-небудь захворювання.

Докладніше зупинимося тепер на аргументах тієї точки зору на літературний образ героїні роману, яку репрезентують прихильники терміну «синдром Полліанни».

Із Полліанною трапилася така прикра історія. Мати дівчинки померла, вона залишилася жити зі своїм батьком пастором. Вони жили дуже бідно та не мали інших засобів для існування, крім пожертв парафіян. Якось батько попросив одну з парафіянок знайти для Полліанни ляльку, бо дівчинка не мала жодних іграшок. Прихожанка замість обіцяної ляльки надіслала їй милиці, вважаючи, що вони їй теж знадобляться. Але дівчинка зуміла знайти навіть у цій неприємній історії привід для радості. Вона була рада *тому, що милиці їй таки не знадобилися*.

Весела й привітна Полліанна йде по життю усміхаючись, не витрачаючи сили на прикрощі й тугу. Звичайно, вона не позбавлена почуттів та емоцій, вона плаче, коли їй сумно, але завжди знаходить у собі сили жити далі та радіти за будь-яких обставин.

Спочатку здається, що сумні сусіди дівчинки настільки закостеніли у своєму світогляді, що змінити їх вже не можливо. Але Полліанна випромінює світло й потроху ділиться своїм оптимізмом з іншими. Доктор Чілтон, місцевий лікар, навіть шкодує, що не може прописувати своїм пацієнтам як ліки спілкування з Полліанною, настільки благотворно впливає вона на людей.

Але не все так яскраво в житті юної героїні. На її долю випадає найскладніше випробування – вона потрапляє в аварію, і через складну травму в неї віднімаються ноги. Лікарі кажуть, що швидше за все вона

більше ніколи не зможе ходити. Чи зможе Полліанна, яка вчила інших радіти попри все, не сумувати в такій ситуації? Відповідь на це питання дає книга Елеонор Портер.

Здавалося б, що ж поганого у такій поведінці? Людям подобаються оптимісти, вони підсвідомо тягнуться до них. І справді, Полліанна притягувала до себе людей своїм оптимізмом та допомагала їм у важких ситуаціях. Бути оптимістом добре, але в міру; потрібно завжди і в усьому намагатися дотримуватись золоті середини.

Рожеві окуляри, які одягає на себе людина, що страждає на цей симптом, річ неприродна, яка заважає побачити реальну дійсність. Постійно перебуваючи в цих окулярах, людина не може втратити надію й впасти у важку депресію. Тим більше, у серйозних проблемах рожеві окуляри не рятують. Недаремно, коли Полліанна серйозно захворіла й більше не могла ходити, вона перестала грати в свою гру. Усе тому, що, втративши здатність ходити, вона не могла побачити нічого хорошого.

Синдром Полліанни часто формується у дітей, які не відчують любові від своїх батьків і щоразу намагаються заслужити їхню увагу своєю гарною поведінкою. У результаті вони настільки звикають догоджати всім, що не можуть відчувати власні бажання та потреби.

Люди, які страждають на цей симптом, також схильні наділяти інших відсутніми у них позитивними рисами. Наприклад, Полліанна щиро захоплювалася тим, що її скупий сусід так давно збирає гроші, щоб допомогти язичникам. Вона була вдячна капосній тітці Поллі, яка, скрегочучи зубами, прихистила її й позбавила вечері.

Небезпека для людей, які страждають на симптом Полліанни, полягає в тому, що вони спотворено бачать реальність і дуже погано розуміють себе та інших людей. Такі люди дуже залежні від думки та настрою оточення. Вони підсвідомо вважають себе «поганими» людьми, які живуть у світі «добрих» та «хороших» людей.

Від чого необхідно відмовитись у процесі формування навичок позитивного мислення, так це від спілкування з токсичними людьми, – вважають науковці. Навколо стільки розумних, креативних та позитивно налаштованих співрозмовників, потрібно лише переключити на них свою увагу. Спілкуючись, людина обмінюється не тільки інформацією, але й енергією. І який заряд енергії можна отримати від спілкування з песимістами та фаталістами? А після спілкування з активними та життєрадісними людьми уже не захочеться повертатися до колишньої компанії.

Отже, взявши на озброєння принцип Полліанни, діти не повинні забувати й про деяку його небезпеку. Вона полягає в тому, що, ігноруючи очевидну загрозу або важливу негативну інформацію, можна наразити себе на ще більшу небезпеку в майбутньому. Тому важливо сприймати не лише позитивний відтінок інформації, а звертати основну увагу на її смислове навантаження, щоб своєчасно та правильно на це відреагувати, захистивши себе від наслідків.

2.2. Методичні матеріали для поглибленого вивчення роману Елеонор Портер

2.2.1. Дитячі книги, які роблять світ добрішим

*Сьогодні недостатньо просто навчити
дітей читати: через дитячу літературу
ми маємо передати їм щось дуже цінне.
Те, що сприяє розвитку їхньої уяви,
Допоможе їм осмислити своє життя
і спонукає звернути увагу на тих людей,
чий життєвий досвід різко
відрізняється від них свого.*

Кетрін Патерсон, дитяча письменниця.

«Полліанна» – найзнаменитіша книга американської письменниці Еленор Портер і взагалі одна з найвідоміших дитячих історій у світі. Книга вийшла в 1913 році і відразу стала бестселером, увійшовши до топ-8 популярних літературних творів. Історія про безжурну дівчинку Полліанну була перекладена багатьма мовами, адаптована для театру і не раз екранізована. У чому секрет популярності і чи варто читати цю історію? Успіх цього твору, на наше переконання, зумовлений цікавою та непересічною біографією авторки, яка з великою любов'ю писала про дітей і для дітей.

Елеонор Портер (уроджена Еліно́р Ходжмен (Eleanor Hodgman)) – американська дитяча письменниця і романістка. Еліно́р Портер (у дівочтві Еліно́р Ходжман) народилася 1868 року в містечку Літлтон (штат Нью-Хемпшир) у сім'ї нащадків одних із перших британських переселенців. Освіту здобула в місцевій школі, потім навчалася співу в консерваторії в Бостоні і з успіхом виступала на світських концертах і в церквах. У 1892 році вона вийшла заміж за бізнесмена Джона Лаймана Портера і разом з ним переїхала спочатку до Массачусетсу, потім до Теннессі, і нарешті до Нью-Йорка. Починаючи з 1892 року вона публікує в американських журналах свої короткі оповідання під псевдонімом Еліно́р Стюарт, а 1907 році з'являється

перший роман «Зустрічні течії». Публіка тепло зустріла цей твір, і вже наступного року вийшло його продовження "Зміни". Але справжніми бестселерами стали нові книжки Портер. У 1911 році читачам була запропонована повість «Міс Біллі» про дівчинку-сироту, яка переїжджає жити до незнайомих родичів. Успіх книги окрилив Портер, і незабаром з'явилися нові книги про міс Біллі: «Міс Біллі приймає рішення» та «Міс Біллі виходить заміж».

А в 1913 році у світ вийшла та повість, якою письменниця завдячує своєю всесвітньою і нев'янучою славою – «Полліанна». Книга відразу ж зустріла захоплений прийом у читачів різного віку, і попит на неї не могли задовольнити мільйонні тиражі (вже до 1920 року книга була перевидана 47 разів!).

По всій Америці створювалися «Клуби Полліанни», і не лише для дітей; кілька таких клубів було створено навіть в американських в'язницях. Знаменита актриса німого кіно Мері Пікфорд заплатила Портер астрономічну на той час суму за права на екранізацію повісті. На Бродвеї з гучним успіхом йшла п'єса «Полліанна» (адаптація КетирнКунінг) з ЕленХейз в головній ролі. Письменниця отримала безліч листів із проханнями продовжити історію її незвичайної героїні, і в 1915 році з'явилася друга книга – «Полліанна виростає», яку також зустріли видавці й читачі з великим ентузіазмом.

Портер продовжувала писати до своєї смерті, і її нові твори викликали чималий інтерес публіки. Всього за роки своєї письменницької кар'єри Портер створила чотири томи коротких оповідань та чотирнадцять романів для дітей та дорослих. До її найвідоміших творів належать: «Просто Девід» (1916, книга про хлопчика-сироту, що також стала бестселером і досі користується успіхом); «Шлях до згоди» (1917), «О гроші, гроші!» (1918), «Світанок» (1919, про людину, що втрачає зір), «Мері-Мерайя» (1920, про маленьку доньку розлучених батьків) та багато інших.

Померла Елеонор Портер 21 травня 1920 року. «Таймс» наступного дня після її смерті вийшла з коротким, але виразним заголовком: «Померла

авторка «Полліанни»». На її надгробку викарбувано напис: «Тій, чиї твори принесли сонячне світло в життя мільйонів». На честь письменниці в її рідному місті Літлтоні відзначається кожного червня День Полліанни (англ. OfficialPollyannaGladDay) та день пам'яті Портер у грудні.

Нечувана популярність повістей про Полліанну вплинула на те, що вже після смерті Портер ще три письменниці (Вірджинія Моффат, Харрієт Сміт і Елізабет Бортон) по черзі створювали нові книги, об'єднані образом головної героїні, і описували її чергові пригоди. Так з'явилася ціла серія – «Радісні книги Полліанни».

Названі нами твори, а також й інші хороші книги, про які піде мова далі, навчають дітей доброти, поваги й співчуття до рідних, знайомих і незнайомих людей, бо в них розповідається про літературних персонажів зі складною долею, але добрим серцем.

Принагідно нагадаємо, що 17 лютого світ відзначає неофіційне свято – Міжнародний день спонтанного прояву доброти. Цього дня прийнято робити добрі вчинки: можна зробити комплімент незнайомій людині або пожертвувати гроші на допомогу нужденним. А у книжковому просторі він дає нам привід згадати книги, які дарують добро. Варто наголосити: їхні персонажі зовсім не обов'язково мають бути щирими друзями і завжди роблять якісь особливо добрі вчинки. За вихідну точку приймемо вплив на читача – відчуття, що тепла та світла в нашому просторі та світі загалом побільшало.

До прикладу, як від історії, герой якої постійно йде, залишаючи всіх, хто встиг його полюбити. Ви, напевно, вгадали «Маленького принца» Екзюпері – книгу, над сторінками якої дуже багато хто з нас плакав. Мандрівник серед зірок з його життєвим кредо: «найважливішого очима не побачиш, уважне одне лише серце» і «Ми відповідаємо за тих, кого приручили». Однак віддамо належне хронології. Першу книжкову згадку про вияв доброти до незнайомців, яку можна згадати, – це біблійна притча про доброго самарянина. Розбійники пограбували й побили якогось чоловіка

на дорозі, забравши всі гроші та одяг. Марно просив він допомоги у священика й левита, що проїжджали, лише самарянин, що прямував тією ж дорогою, зглянувся над ним, омив і перев'язав його рани, дав одяг, посадив на свого осла, довів до міста й заплатив за нього в готелі два динарія.

Інший хрестоматійний книжковий філантроп – Семюель Піквік із «Посмертних записок Піквікського клубу» Чарльза Діккенса. Ця людина багато працювала протягом життя, назбирала грошей і, відійшовши від справ, хотіла творити добрі справи. Насправді виявилось не так просто втілити задумане на практиці. Сутички з безпринципним негідником Джинглем на початку книги зробили героя та його друзів антагоністами впродовж усього твору. Але навіть після всіх негідних справ, вчинених противником, у містері Піквіку залишилося достатньо доброти, щоб протягти руку Джинглу, який гине, і врятувати його.

Рідкісної доброти книги Нарнійського циклу Клайва Стейплза Льюїса, які автор писав як християнське читання, щоб наблизити дітей до розуміння ідеї Бога. У «Нарнії» немає нічого від сумно-повчальної клерикальної літератури: вона жива, співає, створюючи світи, і світиться. А жертва, яку приносить лев Аслан, знаючи, що один із друзів зрадив його, яскравіша й наочніше від Страстей Христових не лише для дітей, а й для дорослих читачів.

«Поліанна» Елеонор Портер не просто добра книга, а ще й читання, яке вчить людяності й доброти. Сирота Полліанна, яка змушена жити з черствою тіткою, знаходить можливість радіти кожному новому дню і навчає гри «Радість» (TheGladGame) усіх навколо, поступово змінюючи на краще людей у їхньому ставленні один до одного. Завжди можна знайти щось, за що можна бути вдячним і порадіти цьому.

«Маленький будиночок у Прерії» Лори Інглз Уайлдер розповідає про життя двох маленьких дівчаток, Мері та Лори, і про пригоди їхнього батька, діда та прадіда – мисливців і фермерів, які живуть у дрімучих лісах штату Вісконсін.

«Мері Поппінс» ПамелиТреверс – ще один приклад діяльного добра, але цього разу спрямованого на виховання. Няня-чарівниця з незмінним саквоюжем і парасолькою, яка виховує дітей однієї лондонської сім'ї, строго, але з незмінною добротою, полюбилася читачам у всьому світі.

АстрідЛіндгрєн, чиї дитинство та юність зовсім не були безжурними, подарувала світу цілу галерею дивовижних персонажів, що наповнюють його світлом. Навіть бешкетний і досить безвідповідальний Карлсон змушує усміхнутися при згадці про нього. А є ще «Еміль з Ленніберзі» і «КаллеБлумквіст», «Міо мій, Міо», «Расмус волоцюга» і «Роні, дочка розбійника», чудова «ПєппіДовгапанчоха» і дивна трилогія АстрідЛіндгрєн «Каті»: «Каті в Італії», «Каті в Америці», «Каті в Парижі».

Потрапивши до Скандинавії, як не згадати ТувеЯнссон та її мумі-тролів. Строго кажучи, Фінляндія не належить до Скандинавського півострова, але Туве була письменницею фінсько-шведського походження (хоча писала лише шведською), що не заважає мумі-тролям залишатися символом Фінляндії. У цій країні зображення та фігурки цих милих створінь буквально на кожному кроці: від аеропорту до готелів, від маленьких магазинчиків до гіпермаркетів. Такий національний мерч.

Рея Бредбері ніхто, по-справжньому знайомий з його творчістю, не назве добрим письменником. Навпаки, він буває дуже жорстокий не тільки до негідників зі своїх книг, але не меншою мірою до героїв, яких ми любимо. Однак є один роман, з чийх сторінок ллється рівне літнє світло, під променями якого тепло та затишно. Це відома в усьому світі книга «Вино з кульбаб».

Щодо письменників, які писали «добрі книги» для дорослих, то на першому місці, здається, буде ФєнніФлєгг. Не всі знають, що починала вона як актриса та навіть встигла знятися в маленькій ролі в легендарному «Бріоліні» з Траволтою. Але справжня популярність прийшла до неї з романами, кожен із яких – «Ласкаво просимо у світ, Малятко», «Різдво і червоний кардинал», «Рай десь поруч», «Я все ще мрію про тебе», «Про що

все місто говорить» – може стати книгою для захопливого читання. Але абсолютними лідерами за читацькими вподобаннями є «Смажені зелені помідори в кафе «Зупинка»», та його продовження «Повернення в кафе «Зупинка»». А зовсім недавно письменниця порадувала своїх читачів новим бестселером «Фантом Прес».

Ще один письменник, практично кожна книга якого концентрована доброта, – швед Фредрік Бакман (виключаючи трилогію «Ведмежого кута», там все жорстко й строго). Зовсім інша тональність у творах «Друге життя Уве», «Тут була Брітт-Марі», «Бабуся веліла кланятися і передати, що просить вибачення», «Тривожні люди». Варто додати, що герої Бакмана не такі добросердечні, як у Флегг, і потрапляють у міру розвитку сюжету в серйозні неприємності, але те суб'єктивне відчуття добра, яке йде від книг автора, читачі впізнають безпомилково.

До прекрасних творів ірландки Сесилії Ахерн в читацькому середовищі чомусь сформувалося зарозуміло-зневажливе ставлення, але насправді, її «P.S. Я люблю тебе», «Подивися на мене», «Веснянка» могли б стати патентованим антидепресантом. Це по-справжньому серйозні книги, які глибоко досліджують людську душу, з потужною соціальною складовою, оптимістичні й передають тепло дружніх обіймів. Те саме можна сказати й про роман письменниці «Без солодкої патоки».

До речі, про солодке. Не можна не сказати про Роальда Даля і його... Ні, не про «Чарлі та шоколадну фабрику», абсолютно чудову дитячу книгу, але про сповнену щирою добротою та благодійністю довершену «Чудову історію Генрі Шугара». У книзі йдеться про цинічного марнотратника життя, який відкриває в собі дар провидіння й перетворюється на таємного філантропа, що рятує сиріт по всьому світу. Нещодавно за цією новелою Вес Андерсон зняв фільм.

А героїня «Райського куточка» Ніни Стіббе, вчорашня школярка, працює в будинку для людей похилого віку, щиро й безкорисливо (не враховуючи маленький заробіток, який платить їй господар), піклуючись про

самотніх людей похилого віку. Радіє, коли їй вдається хоч трохи скрасити їхнє життя, і журиться, коли хтось із них відходить. Ця книга Ніни Стіббе не дуже весела, на відміну від іншого роману письменниці – «Людина біля керма».

І надзвичайно добра й життєлюбна книга – «Серця і долі» Фей Велдон. Історія Нелл, батьки якої дуже любили один одного, щоб бути добрими батьками, втратили свою малечу в ранньому дитинстві, і не могли з нею возз'єднатися до часу, коли дівчина виросла. Поневіряння дівчинки по прийомних сім'ях, добрих і різних, супроводжує дивовижне почуття, що тобі розповідає цю історію старша подруга, мудра та доброзичлива.

Отже, коли перед батьками, бабусями й дідусями, а також у школі на уроках зарубіжної літератури, на факультативних і позаурочних заняттях, при укладання списків книжок для домашнього читання постає питання «Що читати дітям?», важливо звертатися до наведеного (далеко не повного) переліку видань для різних вікових категорій, головні герої яких прагнуть ділитися добром і радістю з усіма людьми, робити цей світ кращим, наповнювати його світлом і любов'ю.

2.2.2. Застосування інтерактивних технологій при вивченні дитячих творів на позаурочних заняттях

Освіта не повинна бути нудною та одноманітною. Педагоги й учні завжди шукають способи зробити навчальний процес цікавим та ефективним. Цьому допомагають інтерактивні методи навчання, які перетворюють звичайні заняття на справжні пригоди! Вони вносять ігрові елементи в навчальний процес, який стає не тільки корисним, а й захопливим. Серед них різноманітні розвивальні вправи, командні ігри, рольові ситуації, проєктна діяльність та багато іншого. Такий підхід дозволяє учням не лише здобувати знання, а й застосовувати їх на практиці, удосконалюючи свої навички, критичне мислення та здатність працювати в команді.

Інтерактивне навчання – це підхід до освіти, який залучає школярів до навчального процесу, стимулює їхню активність та розвиває навички самостійної роботи. На відміну від традиційних форм, де переважає пасивне здобуття знань, таке навчання передбачає участь та взаємодію всіх учасників навчального процесу.

Інтерактивні форми навчання можуть бути класифіковані за різними критеріями. Одним із таких критеріїв є форма організації навчальної діяльності. Наприклад, можна виділити систему групової роботи, під час якої діти спільно вирішують завдання або проводять дослідження та обмінюються думками.

Іншою формою технології інтерактивного навчання є рольові ігри, де учні виконують визначені ролі та взаємодіють у певних ситуаціях. Також можна виділити систему проєктної роботи зі створення власних проєктів. Використання інтерактивних технологій у школі є ефективним способом привернути увагу учнів та зробити навчальний процес цікавішим. Структура уроку з використанням таких технологій може включати різні елементи, такі як презентації, відеоматеріали, завдання та ігри. Учні можуть використовувати дошки для вирішення завдань, обговорення та подання своїх ідей.

При вивченні роману Елеонор Портер «Полліанна» ефективною й цікавою для учнів 5 класу може бути така форма групової роботи, як «Літературне коло». Це технологія, що передбачає обговорення у малій групі, де кожен учасник виконує певні ролі, і яка дозволяє учням зрозуміти прочитане, використовуючи одночасно різні підходи: візуалізацію, узагальнення, порівняння, зв'язок прочитаного з життєвим досвідом, розширення словникового запасу тощо.

Цілями такого навчання є:

- Розвиток навичок використання стратегій розуміння прочитаного: узагальнення, постановка питань, пошук значень нових та ключових слів у тексті, відгуки учнів на прочитану книгу чи текст;

- Виявлення зв'язку змісту прочитаного з темою, що вивчається.

Очікувані результати навчання: школярі а) визначають сюжетну лінію твору, б) розкривають ключову інформацію, що стосується актуальної теми, в) обґрунтовують свої ідеї, ілюструючи фрагментами з тексту.

На таких заняттях учні виявляють зв'язки між ідеями та подіями, описаними в книзі, з відповідною темою чи ідеєю, що обговорюється у процесі вивчення предмета. При цьому доцільно використовувати контекстуальну інформацію та ресурси, наприклад, словники для визначення значень ключових слів у тексті.

Необхідні матеріали: достатня кількість примірників або копій тексту.

Форма організації роботи в класі: у малих групах.

Перед застосуванням зазначеної стратегії вчитель повинен переконатися, що всі учні готові працювати разом з однокласниками в малих групах, зокрема, і в тому, що кожен учень усвідомлює відповідальність за виконання своєї частини завдання. План роботи зі стратегією «Літературне коло» може бути репрезентовано настінним плакатом, презентацією PowerPoint або письмовим описом стратегії на окремому листку.

Важливо, щоб учні бачили покроковий опис застосування стратегії під час виконання завдання у вигляді таблиці або схеми із зазначеними ролями та описом обов'язків, які вони виконуватимуть у «Літературному колі». Кожен учень повинен мати можливість вибрати свою роль, тому перелік ролей та їхній опис доцільно розмістити на дошку чи стіну в класі. Помістивши цю інформацію на чільне місце, вчителі дають можливість учням ознайомитися з ролями, вибрати свою, а в процесі роботи звертатися з описом, щоб переконатися, чи правильно вони виконують свою функцію.

Як розподіляються ролі учнів у процесі роботи зі стратегії «Літературне коло».

1. Активну роль при цьому виконує модератор, який керує обговоренням і скеровує учнів на виконання визначеного для групи завдання.

Для ефективного обговорення роману «Полліанна» модератор може ставити групі такі питання:

– Якою є головна ідея (основна думка) прочитаного твору? Про що він змушує задуматися?

– Які питання виникають у процесі читання цього твору?

2. Інший учень відбирає кілька важливих епізодів (чи уривків із твору) і пояснює групі їхню смислову сутність для розуміння всього тексту та причину зробленого вибору.

3. Наступний учасник «кола» визначає 4–6 важливих або незнайомих слів у тексті і знаходить їхнє значення, користуючись словником. Важливо вибрати саме те значення слова, яке відповідає контексту. Учень також може знайти цікаву інформацію про різні значення слова та пояснити їх усій групі.

4. У групі повинен бути відповідальний за зв'язок. Його обов'язок показувати зв'язок між прочитаним і своїм життєвим досвідом або порівнювати прочитану книгу з тими, які прочитані раніше.

5. Один із учнів виконує роль фахівця з узагальнення. Він підбиває підсумок прочитаного (узагальнює) і представляє основні ідеї книги, тексту всій групі. Почати обговорення можна з читання вголос підготовленого узагальнення.

6. Є в групі ілюстратор, який створює малюнки або схеми прочитаного й демонструє їх групі. Учасники «Кола» починають обговорювати їх перед тим, як ілюстратор сам пояснить свої ілюстрації.

7. Учень-дослідник займається пошуком необхідної для розуміння художнього твору інформації: це можуть бути відомості про книгу, автора або тему, що розкривається в книзі. Для пошуку інформації учень може звернутися до ресурсів Інтернету, перевірити інформацію у довідниковій літературі (енциклопедії, словнику), провести інтерв'ю з людиною, яка має знання чи досвід, пов'язані з темою книги чи тексту. Для організації роботи необхідно розмістити всі книги так, щоб учні змогли вибрати ті, з якими

працюватимуть. Важливо також визначити локації, де учасники кожного «літературного кола» зможуть працювати.

Під час застосування стратегії «малі групи» учитель повинен здійснити такі кроки:

- Крок 1. Учитель рекомендує учням кілька наборів книг і пропонує ознайомитися з ними, щоб обрати ту, з якою кожен із них захоче працювати. Учні можуть вибрати книгу із трьох запропонованих варіантів. Потім вони повідомляють вчителів про свій вибір.

Відповідно, учитель формує групи з учнів, які обрали однакову книгу, і вони стають членами однієї групи. Якщо більшість вибрала одну й ту ж книгу, можна звернути увагу учнів на інші книги. Формування групи відбувається, коли учні індивідуально ознайомилися з обраною книгою, що може тривати 10 хвилин. Якщо знайомство з книгою займе більше часу, можна перенести наступний крок на інший урок.

- Крок 2. Учні розпочинають роботу у своїх групах. Кожен учень групи обирає собі роль.

- Крок 3. Учні читають обрану книгу (або запропоновані вчителем сторінки в книзі) індивідуально або в парах, залежно від складності тексту, а потім готуються до обговорення, виконуючи завдання відповідно до обраної ролі.

- Крок 4. Учні розпочинають обговорення книги (це повинно займати близько 20-30 хвилин). Обговорення розпочинає модератор. Кожен учень представляє виконане завдання відповідно до обраної ролі.

- Крок 5. За необхідності вчитель проводить міні-урок з теми, стратегії читання тощо.

- Крок 6. Якщо потрібно, вчитель повторює кроки 3, 4 та 5, доки учні не завершать знайомство з книгою та обговорення.

- Крок 7. Учні у кожному «літературному колі» діляться змістом прочитаного зі своїми однокласниками шляхом обговорення або демонстрацією підготовленої презентації до виконаного завдання.

Вчитель підбиває підсумки роботи у групах, обговорюючи з учнями, яке значення у кращому засвоєнні темимала кожна прочитана книга.Вдома учні можуть прочитати певні сторінки, визначені вчителем (продовження історії або наступний текст).

Варто провести моніторинг досягнень учнів у «літературних колах», оцінюючи рівень виконання учнями обраної ролі в групі, ступінь залучення до обговорення, активність у роботі групи і рівень поглибленого розуміння прочитаного.

Після закінчення роботи учні заповнюють листок *самооцінки*

Ім'я учня _____Дата _____

Варіанти відповідей: Я чудово впорався/впоралася із завданням. Я добре впорався/впоралася із завданням. Я можу впоратися краще. Я прочитав необхідну книгу. Я виконав свою роль. Я допоміг(ла) зробити наше обговорення цікавим. Сьогодні я дізнався(ла): Я не зрозумів(ла)...

День Доброти - план-конспект позаурочного заняття для учнів 5-го класу

(на матеріалі роману Елеонор Портер «Полліанна»)

Загальна мета:

- розвивати вміння виявляти доброзичливість, привітність і приязнь до інших дітей,
- культурно ставитись один до одного,
- формувати соціально-моральні цінності.

Оперативні цілі – учень:

- розрізняє позитивну та негативну поведінку,
- вміє працювати в парах,
- любить брати участь у розвагах,
- знає ввічливі форми,
- розширює свої знання та набуває нових навичок.

Метод:

- словесний,
- активний

Форма:

- індивідуальна,
- в парах,
- з усією групою.

Матеріали:

символ добра «Щасливі обличчя» для кожної дитини, текст вірша Тетяни Цитдзіної «Що таке радість», загадки у віршах, пісня «Робіть добро» на слова Зої Журавки, музика Олени Білоконь, карта із завданнями, ігрові підказки, скриня «скарб» – солодощі.

«Щасливі обличчя» – вранці, прийшовши в групу, учитель роздає кожній дитині символ доброти (щасливі обличчя, які повинні нагадувати всім про необхідність посміхатися і бути добрими впродовж дня), промовляючи короткий вірш-побажання:

*«Доброго ранку, люба дитино!
Нехай в тебе будуть лиш добрі години.
Багато посмішок, радості, сміху
Здоровою будь від нині й до віку!».*

ХІД ЗАНЯТТЯ:

1. Гра в долоньки «Привітання» –учні стають у коло:

Коли руки зустрічаються,
Одразу вітаються (подають один одному руки).
Коли великі пальці зустрічаються,
Вони одразу вітаються (великий палець торкається великого).
Коли пальці зустрічаються
Одразу вітаються (пальці однієї руки торкаються пальців іншої
руки).

2. Декламування вчителем вірша Тетяни Цитдзіної «Що таке радість».

*Радість – це пісня, радість – це сонечко,
Радість – коли усміхається донечка.
Радість – із квітів килим строкатий,
Радість – це мамині руки і тата.
Радість – веселки шарфик барвистий,
Радість – із зірок сріблясте намисто.
Радість – дарунки, радість – це свято,
Радість – це сніг, перший, ніжний, лапатий.
Радість – оцінка, радість – це друзі,
Радість – метелик в зеленому лузі.
Радість – робота, радість – це успіх,
А після всього – втомлений усміх.
Радість – це усмішка й тепле слово,
Що з твоїх уст злетіти готове.
Радість - добро, без якого на світі
Не можуть жити й дорослі, і діти.
Найголовніше для вас, любі діти, –*

*Бачити радість навкруг і радіти,
Вміти її по краплинах збирати.
І одне одному їх дарувати.*

Коментар учителя: Тобто, як ми можемо побачити, радість – це все те прекрасне, що оточує людину.

3. «Взаємодопомога» – рухова активність.

Учні ходять по кімнаті, слухаючи музику. Коли музика зупиняється, учні виконують вказівки вчителя:

- Йде дощ, візьми друга під парасольку.
- Друг вивихнув ногу, допоможи йому дійти додому (один із учнів стрибає на одній нозі).
- Дуже слизько, спробуйте допомогти один одному, ідучи парами.
- Зійти з товаришем на високу гору.

4. Віршовані загадки:

*Обід у нас дуже смачний, я їм улюблений горошок.
Я хочу порції нової, тому кажу я мамі «ПРОШУ».
Ганнуса скаче на диван і падає на брата. А той лиш крикнув «Ай!»
Скривився й мало не заплакав. Що тут сказати? «ВИБАЧАЙ»
Вранці біжу я в магазин, купую сир і свіжу булку.
Вони мені дуже подобаються. Тому я кажу «ДЯКУЮ».*

5. Прослуховування пісні про доброту (слова – Зоя Журавка, музика– Олена Білоконь)

*Робіть добро, нехай радіють діти,
Хай стеляться дороги-рушники
І, оберегом маминим зігріті,
Тернистими не будуть їх стежки!
По нитці з миру доброти й надії,
Знайдіть в своєму серці співчуття:
Окрасць хліба і свята водиця
Когось таки повернуть до життя!*

*Приспів:
Я вклонюсь низенько, люди,*

*Хай добро панує всюди!
Ви навчили мене жити
І добро навпіл ділити,
Радо в дім гостей стрічати,
Ворогів не помічати!
Я вклонюсь низенько, люди,
Хай добро, добро панує всюди!*

*Робіть добро, а вдячності не треба,
Вона вас потім десь наздожене,
Вам посміхнеться щиро сонце з неба,
А горе вашу доленьку мине.
Хай пшениці вже золотом налиті,
Волошки посміхаються в житах,
Добра зернята в ніжності сповиті
Назавжди проростають у віках!*

6. «У пошуках доброти»— проведення гри, в якій учні повинні виконати спеціальні завдання, щоб викликати посмішки на обличчі. Учні отримують карту з маршрутом, завданнями для виконання та загадками. Мета — розгадати головоломки, дотримуватися інструкцій і знайти «скарб». Вивчивши правила гри, учні розгадують першу головоломку, яка є підказкою до наступного завдання. Правильно виконавши всі завдання, діти знаходять бажаний скарб — скриню. А в скрині чекає сюрприз.

7. «Іскра доброти». Узявшись за руки, учні утворюють коло, а потім серце. Вони «випускають» іскру доброти, потискаючи руку людині, що стоїть поруч, доки не повернуться до лідера. Можна сказати слова: *«Іскру доброти посилаю в коло, нехай вона повертається в мої руки».*

8. Прогулянка, під час якої учні повинні бажати перехожим гарного дня й дарувати посмішки.

9. Перегляд фільму за романом Елеонор Портер «Полліанна»(після прогулянки учні повертаються у клас на перегляд фрагменту стрічки про радість).

ВИСНОВКИ

Відомо, що художні твори для дітей не лише повинні привертати увагу читачів та розважати їх. Хороші книги – це ті, що впливають на розвиток необхідних рис характеру, навичок і вмінь юної особистості: допитливість, уява, потреба в отриманні нових знань і досвіду, співпереживання, готовність допомогти іншому, розуміння своїх проблем і пошук шляхів до їхнього подолання.

Формування художньої літератури для дітей пов'язане з подоланням дидактизму, характерного для навчальних текстів. Саме з цього починається література для дітей. Якщо дидактична література звернена до розуму дитини і бачить її як об'єкт впливу, то поява художніх творів для дітей означає рух до визнання емоційності як якості, що репрезентує дитинство. Адекватне зображення дитини неможливе поза увагою до світу її емоцій, так само як і сприйняття художнього тексту передбачає в нього читача наявність чуттєвої сфери.

Історія про Полліанну – не лише дитяча книга, це справжній роман, написаний простою й зрозумілою мовою. Так, він написаний для дітей, але багато дорослих зізнаються, що читали цей твір зі сльозами на очах, а після прочитання приймали рішення, які змінювали їхнє життя на краще.

Книга Елеонор Портер через зображений у ній особливий світ та цінності вчить оптимізму, спонукає до боротьби з труднощами, дає позитивні моделі поведінки, спонукає до роздумів, рефлексії та бажання знайти відповіді на безліч питань, пов'язаних із реальним світом, формує розуміння та повагу до інших людей. Роман суттєво впливає на моральний розвиток дитини, показує дітям найважливішу правду життя, а саме: існування добра і зла. Такі цінності наочно представлені у вчинках і поведінці літературних персонажів, які допомагають дитині дізнатися про наслідки певної поведінки і про характер людини (хороша вона чи погана).

Психологізм є найважливішою і специфічною властивістю художньої літератури для дітей, оскільки її присутність пов'язана з визнанням самоцінності дитинства, що означає усвідомлення психології дитини не кількісною категорією (дитина – не доросла людина), а якісно відмінну від психології дорослого.

Світ дитини як предмет зображення, безперечно, зумовив таке зображення підлітка, яке могло бути пояснено не логікою дорослого, а мотивацією дитини, представленою в суперечливій єдності розуму та почуття, що перебувають ще в стадії формування. Тому художнє новаторство письменників у зображенні світу дитинства не може бути витлумачено без залучення досягнень сучасної психології дитинства та інших наук про дитинство у нас у країні та за кордоном.

Ще один аспект знайомства дітей з хорошими книжками, до яких, без сумніву, належить роман Елеонор Портер «Полліанна». Деякі читачі пишуть, що якщо немає грошей і часу на психолога, достатньо прочитати перший розділ книги. Не можна однозначно стверджувати про терапевтичний ефект цього роману, але у кожного є можливість прочитати його й самому зробити висновок.

У зв'язку з цим актуалізується така форма психологічної підтримки, як бібліотерапія. Вона може бути інтегрована в освітні програми, тим самим сприяючи розвитку навичок критичного мислення та аналітичних здібностей при читанні книжок у дітей. У цьому аспекті «Полліанна» й сьогодні може стати невичерпним джерелом позитивного мислення.

Акцентуємо ще на кількох аргументах щодо доцільності та користі від знайомства з романом письменниці в шкільному курсі зарубіжної літератури (5 клас). У процесі вивчення твору учні відкривають для себе цікавих і повчальних фактів:

- принцип Полліанни – це феномен, який психологи називають як несвідомебажання робити хороші справи;

- письменниці вдалося просто й зрозуміло показати розум і велике серце дитини;
- у наші дні у світі діють «Клуби радості» (ThePollyannaGladClub), де люди збираються, щоб навчатися оптимізму, незважаючи на труднощі та негаразди.
- книга викликала величезну кількість наслідувань, появу історій зі схожими персонажами, крім цього, кілька авторів написали продовження історії самої Полліанни. Так, Елізабет Бартон створила п'ять книг про неї, ХаррієтЛумміс Сміт – шість;
- за повістю знято чотири повнометражні художні фільми та два серіали.
- багато відомих «тренерів успіху» по всьому світу застосовують прийом «Гра Полліанни» або «Гра в радість», як прийом, що формує позитивний погляд на труднощі;
- у дворі публічної бібліотеки м. Літлтона (США) стоїть пам'ятник – дівчинка в сукні з широко розкритими, як крила, руками. Він був відкритий у вересні 2002 року і зображує найоптимістичнішу і найрадіснішу з героїнь книг – Полліанну. Шанувальники творчості автора книги Елеонор Портер збираються тут щорічно та проводять літературні свята;
- іменем Полліанни досі називають дівчаток;
- існує комп'ютерна гра для дітей Polianna.

При вивченні дитячої літератури в середній школі варто застосовувати інтерактивні технології, наприклад, можна проводити дискусії, дебати та проєктні роботи, застосовувати проблемно-орієнтоване навчання, що потребує активного пошуку рішень та застосування отриманих знань. Такі системи відіграють важливу роль у сучасній педагогіці, дозволяючи створити

ефективне та цікаве навчальне середовище. Вони активізують учнів, розвивають їхні навички критичного мислення, творчого потенціалу та комунікативних умінь. Методи активного навчання – це ключовий інструмент для досягнення високих результатів освіти, для забезпечення ефективного та цікавого навчання всіх учасників навчального процесу.

Підготовлений на уроках літератури читач – це людина, яка, беручи книгу в руки, відкриває себе і найбільший дар природи в собі – талант співпереживання, талант людяності. І якщо це трапляється при знайомстві з романом Елеонор Портер, значить, книга зробила свою справу – стала думкою, почуттям, мріями та вчинками багатьох дітей. Отже, у чомусь «Полліанна», завдяки спільним зусиллям учителів і школярів, їхній волі, може змінити світ на краще.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Візгалова Н.Б Презентація до уроку «Роль книжки в третьому тисячолітті. Паперові та електронні книжки. Казки народів світу»[Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://naurok.com.ua/1-prezentaciya-do-uroku-rol-knizhki-v-tretomu-tisyacholitti-papero-va-ta-elektronni-knizhki-kazki-narodiv-svitu-355463.html>
2. Волощук Є.В. Світовалітература :підруч. Для 5-го кл. . – К.: Генеза, 2013. – 256 с.
3. Галич О. Теорія літератури: Підручник / О. Галич, В. Назарець В., Є. Васильєв – К., 2001.
4. Гнідець У. С. Концептуалізація розуміння сучасної літератури для дітей та юнацтва в світлі наукової критики [Електронний ресурс] / У. С. Гнідець. – [Електронний ресурс].Режим доступу до статті: <http://www.chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/46>
5. Гнідець У. С. Провідні тенденції розвитку сучасної німецькомовної літератури для дітей та юнацтва. // Мова і культура. – Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2008. – Вип. 10. – Т. IX (109). – С. 236-242.
6. Дитина і дитинство у творахЕлеонор Портер «Полліанна» і Марка Твена «Пригоди Тома Соєра». 5-й клас НУШ. –[Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://svitfilologa.com.ua/ditina-i-ditinstvo-u-tvorakh-eleonor-porter-pollianna-i-marka-tvena-prigodi-toma-soyera-5-i-klas-nush.html>
7. Зарубіжна літературна казка. Посібник-хрестоматія з зарубіжної дитячої літератури. – К.: Ленвіт, 2003. – 592 с.
8. Качак Т. Б., Круль Л. М. Дитяча література. Навчально-методичний посібник. –Івано-Франківськ: Тіповіт, 2014. – 236 с.
9. Качак Т. Б., Круль Л. М. Зарубіжна література для дітей: підручник / Т. Б. Качак, Л. М. Круль. – К.: Академвидав, 2014. – 416 с.
- 10.Качак Т. Б., Круль Л. М. Дитяча література з методикою навчання літературного читання. Методичні рекомендації. – Івано-Франківськ, 2017.
- 11.Качак Т. Б., Круль Л. М. Дитяча література з методикою навчання літературного читання. Навчально-методичний посібник. – Івано-Франківськ, 2017.
- 12.Качак Т. Дитяча література та методика навчання літературного читання. Методичні рекомендації. Івано-Франківськ, 2020. – 62 с.
- 13.Кіліченко Л. М. Українська дитяча література / Л. М. Кіліченко. – К.: Вища школа, 1988. – 263 с.
- 14.Коваль Г.П. Методика читання / Г.П. Коваль, Л.І. Іванова, Т.Б. Суржик. – Тернопіль : Богдан, 2008. – 280 с.

15. Круль Л. Дитяча література. Навчально-методичний посібник. – Івано-Франківськ, 2010. – 132 с.
16. Лебедюк І.В. Матеріали до вивчення твору «Полліанна» Елеонор Портер. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/materiali-do-vivchennya-tvoru-pollianna-eleonor-porter-93552.html>
17. Літературне читання. Навчальна програма [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalnaserednya/pochatkova-shkola.html>
18. Логвинова Г.С. Система уроків вивчення повісті Елеонор Портер «Полліанна». – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/sistema-urokiv-vivcenna-povisti-eleanor-porter-pollianna-510823.html>
19. Марко В. Аналіз художнього твору: навч. посіб. / В. П. Марко. – К.: Академвидав, 2013. – 280 с.
20. Ніколенко О. М., Ісаєва О. О., Клименко Ж. В., Мацевко-Бекерська Л. В., Юлдашева Л. П., Рудніцька Н. П., Туряниця В. Г., Тіхоненко С. О., Вітко М. І., Джангобекова Т. А. Модельна навчальної програми «Зарубіжна література. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (у редакції 2023 року). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1zcaTqWtDvE3SPiZjvImCq83HXDWKGqTY/view>
21. Полліанна – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D0%B0>
22. Портер Е. Полліанна: роман Пер. з англ. Б. Гора; Худож. Л. С. Голембовська. – К.: Школа, 2004. – 224 с.
23. Портер Е. «Полліанна / Е. Портер : Пер. з англ. – К.: Країна Мрій, 2012. – 304.
24. Принцип Полліанни – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D0%B8>
25. Роман «Полліанна» та його автор – американська письменниця Елеонор Портер. Знайомство з героями твору. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/roman-pollianna-ta-yogo-avtor-amerikanska-pismennicya-eleanor-porter-znayomstvo-z-geroyami-tvoru-120734.html>
26. Руденко С.В. Форми і прийоми роботи з учнями під час вивчення повісті Елеонор Портер «Полліанна». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/formi-i-prijomi-roboti-z-ucnami-pid-cas-vivcenna-povisti-eleanor-porter-pollianna-344343.html>

- 27.30 книг, які вчителі літератури включили б до шкільної програми. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvitoria.media/experience/30-knyg-yaki-vchyteli-literatury-vklyuchyly-b-do-shkilnoyi-programy/>
28. Українська дитяча література: Хрестоматія / Вступна ст. та упорядкув. Л.П.Козачок. 2-ге вид., стер. – К.: Вища шк. 2002. – 519 с.
29. Шлепакова Т. Промоція літератури та читання: сучасний досвід України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: http://www.nplu.org/storage/files/Infocentr/Tematikha_oglyadi/2015/temat.pd
30. Юзвяк Н.І. Конспект уроку із зарубіжної літератури для 5-го класу на тему: Ідея радості життя й відкриття світу у творі Елеонор Портер «Полліанна». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://urok-ua.com/konspekt-uroku-iz-zarubizhnoyi-literaturi-dlya-5-go-klasu-na-temu-ideya-radosti-zhittya-y-vidkrittya-svitu-u-tvori-eleonor-porter-pollianna/>

Довідники

31. Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник. У 2 т. Т. 1: А – К / За ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 824 с.
32. Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник. У 2 т. Т. 2: Л – Я / За ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. – 864 с.
33. Лесин В.М. Словник літературознавчих термінів / В.М. Лесин, О.С.Пулинець ; вид. 3-є, перероб. і доп. – К.: Рад. школа, 1971. – 203 с.
34. Літературознавча енциклопедія : [у 2 т.] / [авт.-уклад. Ю.І. Ковалів]. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – . – (Серія «Енциклопедія ерудита»). Т. 1: А (аба) – Л (лямент). – 2007. – 608 с. 265.
35. Літературознавча енциклопедія : [у 2 т.] / [авт.-уклад. Ю.І. Ковалів]. – Т.2. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – . – (Серія «Енциклопедія ерудита»). Т. 2: М (Маадай-Кара) – Я (я-форма). – 2007. – 624 с
36. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Л64 Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – 752 с. (Notabene). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hromiak_Roman/Literaturoznavchyi_slovnik-dovidnyk.pdf
37. Науменко В. О. Навчання вдумливого читання і розуміння художнього твору / В. О.Науменко // Початкова школа. – 2008. – № 7. – С. 50 – 51.
38. Новий тлумачний словник української мови: у 3-х т. [уклад. В. Яременко, О. Сліпушко]. – К. : Аконіт, 2006. – Т. 1. – 862 с.
39. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970–1980. – Т. 8. – С. 693 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://553.slovaronline.com/86472->

[%D0%9F%D0%A0%D0%98%CC%81%D0%9D%D0%A6%D0%98%D0%9F](#)

40. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970–1980. – Т. 9. – С. 181. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://553.slovaronline.com/103649-%D0%A1%D0%98%D0%9D%D0%94%D0%A0%D0%9E%CC%81%D0%9C>

Інформаційні ресурси

41. <http://www.chl.kiev.ua/key/> - «Крацалітератураюнимчитачам» (електронний ресурс Національної бібліотеки для дітей та юнацтва)
42. <http://urccyl.com.ua> – сайт Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва 3. <http://chytanka.com.ua/> – Читанка – перегляд та читання книг для дітей, виданих у XX столітті
43. <http://www.clubook.ru/encyclopaedia/?letter=%C1&page=4> – ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ЧИТАЧА!!!!
44. http://community.livejournal.com/kid_home_lib/23803.html - лауреати премії Г. – Х. Андерсена
45. <http://lurkmore.ru/Троль> - казкова енциклопедія
46. http://www.chl.kiev.ua/UKR/Ch_sour.htm - інтернет-ресурси для дітей, Інтернетпреса
47. <http://detbook.ru/literaturnye-premii/detskie-literaturye-premii> - дитяча література
48. <http://bibliograph.ru/Antology/OLMA/OLMA.html> - дит. книги
49. <http://www.ckazka.com/> - казки всіх народів світу
50. http://books.google.com.ua/books?id=_X49ywrpGS8C&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_navlinks_s#v=onepage&q=&f=false – казкова енциклопедія